

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В умовах інформаційного суспільства відбувається зміна парадигми філософії середньої освіти, орієнтиром якої є формування особистості, що здатна творчо та критично мислити, самонавчатися та саморозвиватися й адаптуватися в сучасному соціумі. У суспільстві вже домінує розуміння необхідності переорієнтування навчального процесу на практичну складову. Тому, вважаємо, що навчання історії в основній школі має спрямовуватися не лише на формальне засвоєння історичних знань, а насамперед на формування в учнів ключових та предметних компетентностей. Найбільше сприяє такому підходу дослідницька діяльність [1].

Метою дослідницької діяльності є не лише кінцевий результат (знання, способи дій), а й сам процес пошуку, під час якого розвиваються дослідницькі здібності учнів, відбувається розширення світогляду, зміна не лише мотивації до навчання, а й зміна об'єктної ролі на суб'єктну [2].

Основною дидактичною одиницею в процесі дослідницького навчання є навчальне дослідницьке завдання з наперед невідомим рішенням. Дослідницьке завдання є різновидом навчального завдання основною ознакою якого є повна (або часткова) новизна його для учня та наявність навчальної проблеми, що передбачає пошук нових знань, способів (умінь) і стимуляцію активного використання в навчанні зв'язків, відношень, доведень [3]. Дослідницьке завдання з історії має містити: 1) передбачуваний спосіб діяльності учня (*доведіть, визначте, порівняйте тощо*); 2) формулювання самого завдання, яке складається з умови чи змісту того, що складає історичну подію, явище, процес; 3) джерела інформації (текст підручника, уривок з писемного джерела, статистичні дані, ілюстрації, карти, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, інколи це можуть бути власні знання учня) [4].

Основною метою дослідницьких завдань на уроках історії в старшій школі є насамперед формування предметної (історичної) компетентності, дослідницького типу мислення, практичних умінь і навичок здобуття суб'єктивно нових знань з історії. Відповідно й умова таких завдань має формулюватися так, щоб викликала пізнавальну активність учня, спонукала до висунення припущень, аналізу чи порівняння історичних подій і явищ, виявлення спільних та відмінних рис, встановлення причинно-наслідкових зв'язків різного характеру, доведення або спростування тверджень на основі конкретних фактів, виявлення причин,

наслідків та значення подій, простеження синхронності чи послідовності однотипних історичних фактів, явищ та процесів в різних країнах та регіонах, формулювання і аргументацію особистої думки на основі аналізу історичних джерел. З цією метою в процесі навчання доцільно пропонувати завдання на кшталт: «Аргументуйте...», «Доведіть...», «Обґрунтуйте...», «Охарактеризуйте...», «Порівняйте...», «Проаналізуйте...» тощо [4-6].

Основними методичними вимогами до формулювання умови дослідницьких завдань є: 1) відповідність навчальній програмі та меті уроку (завдання мають стосуватися найважливіших понять та історичних фактів, що вивчаються протягом навчальних тем та охоплювати по можливості різні види історичних джерел); 2) конкретність, логічність та лаконічність; 3) досяжність у виконанні учнями самостійно чи за керівництва вчителя; 4) умова не повинна містити явної підказки; 5) кількість дослідницьких завдань має бути оптимальною відповідно до віку і можливостей учнів; 6) завдання мають бути згруповані за проблематикою та методами пізнання. Дослідницькі завдання для учнів мають також передбачати оптимальне поєднання різних форм навчання: індивідуальної, парної, групової та колективної, що має бути зазначено в інструкціях до виконання завдань [4; 7].

Щодо методичних рекомендацій використання в навчальному процесі дослідницьких завдань, то зауважимо наступне: 1) дослідницькі завдання доцільно використовувати на всіх етапах навчання, намагаючись охоплювати різноманітні аспекти життя суспільства в минулому; 2) під час виконання дослідницьких завдань потрібно навчати учнів використовувати методи історичного пізнання, що сприятиме формуванню спеціальних предметно-історичних та загальнонавчальних вмінь та навичок; 3) орієнтуватися на більшу самостійність учнів в розв'язанні дослідницьких завдань, при цьому варто розпочинати із завдань початкового рівня складності, що сприятиме формуванню необхідних вмінь та навичок як у слабких, так і в сильних учнів; 4) дослідницькі завдання більш складного рівня складності на першому етапі варто розв'язувати під керівництвом і за допомогою учителя, який, в разі необхідності, коригуватиме дослідницьку діяльність учнів, при цьому навчаючи їх будувати більш складну лінію умовиводів; 4) вчителю варто не лише звертати увагу учнів на спосіб розв'язання дослідницького завдання, але й допомагати учням здійснювати, зважаючи на їх психологічні й вікові особливості, рефлексію своєї розумової діяльності; 5) також варто ширше застосовувати при розв'язанні дослідницьких завдань групову форму роботи, що сприятиме взаємонавчанню та вирівнюванню навчальних досягнень учнів [4; 7].

Таким чином, дослідницька діяльність учнів на уроках історії являє собою системну пошукову роботу, яка ґрунтується на опрацюванні в процесі навчання різноманітних джерел інформації, що дає учням змогу самостійно, а на початковому етапі з допомогою вчителя, розкрити сутність історичних подій,

явищ, процесів, охарактеризувати діяльність історичних осіб, характеризувати та порівнювати суспільний устрій, релігійні погляди і культурні здобутки народів минулого, оцінювати внесок цивілізацій у світову культуру.

Список використаних джерел

1. Moroz P. V. Conceptual bases of the research activity in the process of teaching world history at the secondary school / P. V. Moroz , I. V. Moroz // Український педагогічний журнал. – 2015. - №. 3. – С. 102-115.
2. Поддьяков А. Н. Исследовательское поведение: стратегии, познания, помощь, противодействие, конфликт // А. Н. Поддьяков. - М.: Эребус, 2006. – 187 с.
3. Омельчук С. А. Методика навчання морфології української мови в основній школі на засадах дослідницького підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / С. А. Омельчук; Херсон. держ. ун-т. - Херсон, 2014. – 537 с. - укр.
4. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник / Петро Володимирович Мороз - К.: Педагогічна думка, 2012. – 128 с.
5. Мороз П. В. Місце і роль шкільного підручника історії в умовах дослідницького навчання [Текст] / Петро Володимирович Мороз // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки АПН України; - К.: Педагогічна думка, 2009. – Вип. 9. – С. 507-518.
6. Пометун О. І. Практичні заняття як форма навчання історії / Олена Іванівна Пометун // Практичний довідник учителя історії. – Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання». - № 2 – 2015. – С. 52-54.
7. Десятов Д. Л. Методика використання пізнавальних задач у навчанні історії середніх віків/ вступна стаття К. О. Баханова. / Д. Л. Десятов. — Х. : Вид. група «Основа», 2010. — 143 [1] с. — (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 12 (84)).